

II Congrés de l'aragonès

El passat juliol se celebraren els actes plenaris on assitiren la major part de les entitats defensores d'aquesta llengua.

Entrevista a Roman Roda

El president del Consell Comarcal del Matarranya ens parla de les possibilitats mediambientals de la comarca.

Trobada Cultural del Matarranya

Arenys de Lledó va acollir els actes organitzats per l'AsCuMa, amb interessants exposicions i debats.

T E M P S DE FRANJA

Revista de les Comarques Catalanoparlants d'Aragó

2,30 €

Any 7 • núm. 59 • La Franja, setembre i octubre de 2006

BABEL AL BAIX ARAGÓ

Retolació bilingüe?

JM GRACIA

Retol d'entrada a la població baixaragonesa de Bellmunt de Mesqui

EDITA:

ICF Iniciativa Cultural de FranjaC/ Pla, 4, 44610 Calaceit, Tel. 978 85 15 21
Associació Cultural del Matarranya
Consells Locals de la Franja
Institut d'Estudis del Baix Cinca-IEA
Centre d'Estudis Ribagorçans (CeRib)

DIRECTOR:

Màrio Sasot
msasote@yahoo.es

GESTIÓ I ADMINISTRACIÓ:

Hipòlit Solé

CAP DE REDACCIÓ:

Isabel Calaf • T. 661 470 457
tempsdefranja@telefonica.net

COORDINACIÓ DE COMARQUES:

Marta Canales

REDACCIÓ:

Antoni Bengochea, Lluís Rajadell,
Carles Sancho i Pasqual Vidal
(el Matarranya).
Arcadi Abad, Damià Torrent,
Marta Canales, Jaume Casas
i Josep Labat (el Baix Cinca).
Carles Barrull, Anna Enjuanes,
Neus Enjuanes i Aleix Castellnou
(la Llitera i la Ribagorça).
Carme Messeguer (PPCC).

OPINIÓ:

Susanna Barquín, Esteve Betrià,
Tomàs Bosque, Josep A. Carrégal,
Miquel Estaña, Joaquim Montclús,
Josep Puche, Francesc Ricart,
Carles Sancho, Ramon Sistac
i Carles Terès.

SUBSCRIPCIONS I PUBLICITAT:

978 85 15 21

IMPRESSIÓ I PRODUCCIÓ:

Gràfiques del Matarranya, SL
grafiques@matarranya.com

DIPÒSIT LEGAL: TE-88/2000

ISSN: 1695-7709

EN VENDA A:

Albelda
Estanc Conchita
Calaceit
Papereria Abàs
El Torricó
Llibreria Pilarín
Fraga
Llibreria Badia, Llibreria Cabrera
Girona
Llibreria Les Voltes
Lleida
Llibreria de la Generalitat
Mequinensa
Papereria González
Reus
Llibreria Gaudí
Saidí
Llibreria Panadés
Saragossa
Papeleria Germinal
C/ Sepulcro, 21
Tamarit
Estanc Patrito
Tortosa
Llibreria El Temple
Vall-de-roures
Llibreria Serret

Alguna cosa fa olor a podrit

Els mesos passats la sostenibilitat, l'ubicació de noves indústries, el medi ambient i l'ecologisme han estat a la primera pàgina de l'actualitat del Baix Cinca i del Segrià, en concret i resumint, la preocupació per la zona de l'Aiguabarreig Cinca-Segre-Ebre. Però a mitjans de juliol es va encetar un nou tema: els abocaments il·legals al riu Cinca de l'empresa CAZSA, dedicada al tractament de cadàvers d'animals, al terme de Saidí.

El Seprona va trobar una canonada clandestina per llançar els residus directament al riu, sent el major abocament presumptament il·legal de residus biològics que s'ha detectat fins ara a l'Aragó. L'acusació seria haver llençat 400 tones de matèria orgànica sense depurar.

Per la seva part, el Departament d'Agricultura de la DGA havia detectat un funcionament irregular en la depuradora de la citada empresa, per la qual cosa va ordenar el cessament d'activitats i la clausura de l'empresa, sis dies després de descobrir-se els abocaments. El director general de Qualitat Ambiental del Govern d'Aragó, Roque Vicente, va dirigir un escrit al jutjat de Fraga en el qual sol·licità que s'autorités la retirada dels abocaments que romanen en el riu Cinca per minimitzar les afeccions ambientals.

Tot això en quant a la gestió de l'Administració, perquè per part dels Ecologistes en Acció-Baix Cinca, aquest col·lectiu va presentar l'11 de juliol davant la Conselleria i la Confederació Hidrogràfica de l'Ebre (CHE) un escrit

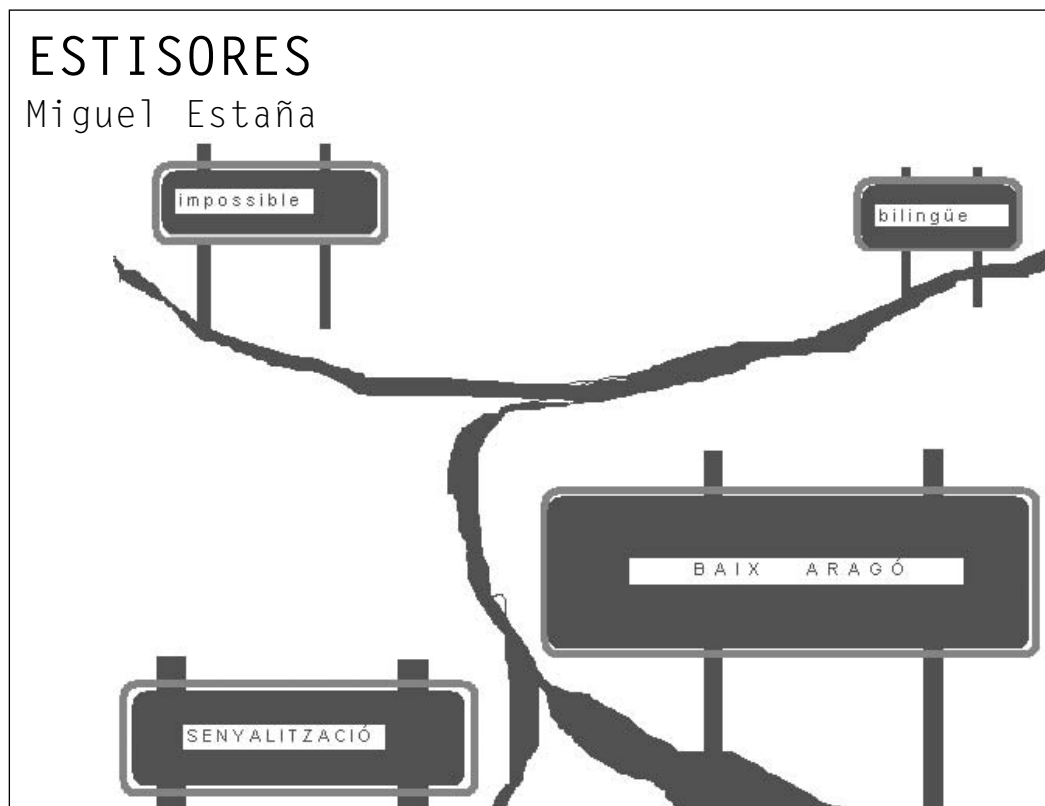
demanant una investigació del tractament d'aquests residus de risc a Saidí.

Hi ha una cosa clara en tot aquest cas. Si s'ha detectat el presumpte delictes, els diferents serveis públics amb responsabilitat mediambiental estan al cas, s'han obert diligències judicials i els col·lectius socials o ciutadans denuncien, podem dir que el sistema funciona? Ha de funcionar, és imperatiu. Aquesta situació ens porta a Saidí, però els pobles «implicats» en l'Aiguabarreig i que reben les seves aigües són catorze, per tant, és un problema de salut pública, és un problema de tots que ens queda més prop del que alguns potser voldríem.

Però quan les decisions passen pels sedassos polítics les coses canvien. A l'àrea del Baix Cinca i Baix Segre hi ha projectes industrials pendents d'implementació, amb la contundent oposició veïnal. D'una banda una central tèrmica a Mequinensa, d'altra una planta incineradora de residus carnis a la Granja d'Escarp. Quin és el problema? En molt pocs quilòmetres quadrats hi volen fer funcionar dues indústries contaminants que van en contra d'interessos turístics, de la salut i de la qualitat ambiental. Com? Doncs, per exemple, fent l'anàlisi d'impacte mediambiental per separat, com si la tèrmica estés a Sant Pau de Fenollet i la incineradora a Oriola. Senyors, això és fer trampa perquè els de per ací ens ho haurem de respirar tot, i a l'hora. Per cert, els tècnics mediambientals saben què són els hiverns amb segallosa?

ESTISORES

Miguel Estaña

s u m a r i

salutació del director

Normalment sol acudir al cor dels mortals, quan la tardor s'atansa i es torna de les vacances, una mandrosa malenconia que tothom atribueix a la por d'ensopegar-se abruptament amb la normalitat quotidiana.

Jo, en canvi, he sentit aquesta absurda i feixuga malenconia des del bell punt d'inici de l'estiu i no m'ha abandonat, ni molt menys, al setembre, quan l'ahelat retorn a la feina sol ser per a mi un estrany factor d'equilibri.

I és que cada part de l'estiu del 2006 m'ha anat recordant l'aniversari de diferents fets luctuosos que van succeir aquell maleït estiu de 2005, on van desaparèixer el Jesús Moncada, després el Toni Llerda i, ja al final de les vacances, al setembre, es descobrí la mortal malaltia de Josep Galan que acabaria amb la seua vida al mes següent.

Però res. Lluny de desanimar-nos, aquesta malenconia ha de convertir-se en ràbia i coratge per a animar-nos a continuar una feina col·lectiva que no pot aturar-se.

És l'únic que podem fer per a què l'esperit d'aquests i de molts altres companys franjolins que han lluitat i treballat per la seua terra no quede en l'oblit.

Mاريو Sasot

cartes dels lectors

2

Editorial

3

Salutació del director
Cartes dels lectors

4

El Matarranya

8

El Baix Cinca

10

Entrevista

Roman Roda, president de la Comarca del Matarranya

13

La Llitera i la Ribagorça

15

Tema del mes

16

Aragó

17

Gent de Franja

18

Països Catalans

19

Opinió:

El regidor de Cultura i «el cafè per a tots»

«El Imperio» contraataca

Hace unos días cayó en mis manos el último número de la revista *Temps de Franja* que dirige el periodista y corresponsal de *La Vanguardia* en Zaragoza, el Sr. Mario Sasot. Yo me pregunto Sr. Sasot. ¿De donde sacan uds. el dinero para sacar a la calle una revista de tanta calidad? ¡De la Generalitat, claro!

Y para disimular, les llega ese dinero vía Valencia, a través de los casales Jaime I que, dudo mucho sea una una institución valenciana.

Por cierto. Leí la revista y no encontré, ni una expresión, ni un vocablo en las Modalidades Lingüísticas de esas cinco comarcas aragonesas. Todo está escrito en la lengua oficial del Imperio.

Una. Grande. Libre... Recuerda? Pues eso es lo que están haciendo uds.

Lo que más me preocupa es que, lleven a nuestros niños a Barcelona a visitar cosas que, a sus años, no les importa un pepino. Para mí, están uds. «corrompiendo» las mentes vírgenes de estos niños, les están inculcando la idea de que pertenecen a un ente superior que no existe mas que en las mentes calenturientas de unos pocos, de una minoría.

Sr. Sasot. ¿Es ud. aragonès? Si lo es, está haciendo un flaco favor a Aragón. Además, son uds. unos colaboracionistas. Si no son uds. aragoneses... ¡Déjennos en paz! Los aragoneses tenemos nuestros Hechos Diferenciales y una historia que no necesita de ninguna tergiversación por lo recia y lo contundente que es.

Y nada más Sr. Sasot. Luchemos por una convivencia justa y en paz.

Joaquín Borruel

Franquisme a la vila de Fraga

A finals d'agost l'estàtua equestre de Franco de l'Acadèmia General Militar de Saragossa va quedar fora de circulació. Tot i que les protestes d'alguns militars i de gent de dretes no es va fer esperar, mai

més ningú haurà de suportar aquell escarni.

Aquest gest tan lloable contrasta amb l'escàs coratge polític de l'Ajuntament de Fraga, que ajorna una i altra vegada la supressió del carrer *Alcázar de Toledo* i del *Grupo 28 de marzo*, habitatges que recorden l'entrada de les tropes franquistes en aquesta vila. Tant els que han fet retirar l'estàtua de Franco com l'equip de govern fragatí es consideren socialistes. Però aquests darrers al·leguen que els veïns d'ambdós indrets de Fraga no volen cap canvi de nom en els seus domicilis. I com que no ho volen, caldrà continuar suportant aquest escarni.

Visca la democràcia!

Quim Gibert
Fraga

Si la Franja desapareix

Diferents mitjans, també l'AVUI, s'han fet ressò del documental *Aguaviva*, dirigit per A. Pujol. Diuen que parla d'un poble de la província de Terol amb una important immigració que repobla una àrea rural. Però Aiguaviva és una vila de la Franja que al llarg del segle XXI perdrà els darrers parlants d'una de les varietats més significatives del català, estudiada ja per Sanchis Guarner. La vila, dins dels límits de llengua catalana de la Franja, s'anomena Aiguaviva, amb i, o si es vol en la pronúncia pròpia, Aiguaiua. Però fa anys que la transmissió del català s'ha tallat, fins que s'ha deixat de recordar que el nom de la vila era Aiguaviva.

A la reforma d'enguany de l'Estatut d'Aragó també s'ha oblidat de nou el català d'Aiguaviva i el català de la Franja, amb el vot del PSOE, IU, PAR i PP. Prompte s'haurà d'aprovar este Estatut a Madrid. Després que a Saragossa haiguen oblidat el parlar d'Aiguaviva, ara hauran de dir la seua els partits representats a Madrid. Podrem oblidar per sempre que Aiguaviva es deia Aiguaviva, o deixar oberta l'esperança.

Natxo Sorolla
Pena-roja

Sols al cinema

Sempre que tinc l'oportunitat d'anar a Barcelona, em faig la il·lusió que la meua filla podrà gaudir d'una pel·lícula en català. La seqüència dels fets és sempre la mateixa: compro l'Avui, obro les pàgines de «Cartellera identifico quines pel·lícules fan en català i a quin cinema. A partir d'ací comença l'epopeia, que pot resumir-se en cinc fases: 1. Decepció en comprovar els poquíssims films que hi ha en la nostra llengua. 2. Indignació quan veig les sessions: minses i en hores poc practicables. 3. La meua filla diu la frase fatídica «M'és igual que sigui en castellà! Jo vull veure-la!» Intento aïllar-me i, tot suant, confecciono horaris que ens permetin fer tot el que volem i, a més, poder anar al cine en català. 4. Ho he aconseguit! Fem la digestió del dinar en una mini-sala sense més espectadors que nosaltres tres. 5. Eixim del cine. La mossa talla el meu discurs amargat sobre les dificultats dels qui volem viure en català amb un «No comencis, papa!». Més val callar. Al capdavant la pel·lícula ha estat entretinguda.

De tot això, el que em fa més por és que la filla no n'acabi fins al capdamunt, d'aquestes «manies» de son pare. Per a n'ella la normalitat és que les coses «guais», les que no donen problemes, són en castellà; mentre que la llengua que parlem a casa sovint acaba essent una murga que només porta maldecaps. Algú pot fer res per invertir aquesta tendència? Algú vol que realment canviï?

Carles Terès Bellès

La petjada del Tigre dos-cents anys després

■ Lluís Rajadell

Gravat de l'atac Carlí al fort de Beseit

Dos-cents anys després del seu naixement, el record de Ramon Cabrera, el líder carlista més famós als territoris de l'antiga Corona d'Aragó, es tornarà a refrescar a Beseit. Una serie d'institucions i associacions culturals coordinades per l'Institut Ramon Muntaner, prepara actes a Catalunya, Aragó, i el País Valencià per celebrar el segon centenari de la vinguda al món de l'anomenat Tigre del Maestrat, una figura clau del segle XIX espanyol. Beseit i Vall-de-roures seran dos escenaris dels actes programats a l'Aragó dins de l'«Any Cabrera». Beseit va ser la primera base territorial del poder de Cabrera. L'historiador del carlisme Pedro Rújula recorda que aquesta no va ser una elecció capritxosa. «Ell havia naixcut a Tortosa i coneixia prou bé el territori dels Ports de Beseit. A més, esta zona, com el Maestrat, eren les més adients per a la estratègia carlista, que evitava els enfrontaments en camp obert amb l'exèrcit liberal i optava per una

guerra irregular».

La presència de Ramon Cabrera va deixar una petjada inesborrable a la memòria popular de la comarca del Matarranya, un record en bona mesura associat a la crueltat del líder carlista. L'episodi més conegut de la seua estada per la zona va ser l'arribada de la notícia de l'afusellament de sa mare, Maria Grinyó, a Tortosa pel Govern liberal. Segons conta la tradició, al rebre la trista informació, el líder carlista, al rebre la trista informació de la mort de la mare, Cabrera va amenaçar en convertir en sang les aigües del Matarranya al seu pas per Vall-de-roures, on es trobava al rebre la tràgica comunicació.

No va tardar en complir, al menys en part, la seua amenaça al ordenar matar a les dones de tres militars liberals als afores del poble. Aquest episodi negre serà recreat a Vall-de-roures el proper dia 23 de setembre dins dels actes de l'«Any Cabrera», que, previament, inclouran una visita guiada organitzada per l'empresa Senda pels Forts de Cabrera

—unes construccions defensives que es conserven al naixement del riu Matarranya— i pels pobles de Beseit i Vall-de-roures.

Contràriament al tòpic que associa la violència desplegada per Cabrera a la mort de sa mare a mans dels liberals, Rújula recorda que este dirigent carlista «ja havia mostrat anteriorment la seua crueltat. Cal recordar que la mort de la mare va arribar com a repressàlia per l'execució de dos alcaldes liberals del Baix Aragó. Cabrera sempre va emprar la violència com a un instrument de poder».

La polèmica figura del general i del carlisme seran analitzades el 23 de setembre a la jornada organitzada per l'Associació Cultural del Matarranya a Beseit, on intervindran els historiadors Núria Sauch, Pedro Rújula, Josep Sánchez Cervelló, Joaquim Montclús i Joan Lluís Camps. Per la tarda es farà el recorregut turístic adés mentat per Beseit i Vall-de-roures.

Però a petjada de Cabrera també és molt fonda a un altre punt de la província de Terol, Cantavella, on, amb motiu dels dos segles del naixement del militar carlista es preparen també una seguida d'actes des de setembre fins a desembre. La capital del Maestrat conta des de fa pocs mesos, a més, amb un museu permanent sobre el carlisme. A més de Cantavella—capital del miniestat independent creat per Cabrera a la primera Guerra Carlista—, seran escenaris del programa altres llocs de la comarca com Castellote o Villarluego.

L'onomàstica desgavellada

Per les traces, ací tots som uns entesos en matèria lingüístico-onomàstica. O com a mínim, en vista del monumental desgavell generat amb la fixació dels noms de les poblacions per part dels Ajuntaments del Baix Aragó, així ho pareix. Durant la taula redona sobre el tractament de les llengües en lo nou estatut d'Aragó, celebrada a Arenys de Lledó, Víctor Angosto, president de la Comarca del Baix Aragó, es va excusar dient que els ajuntaments són elegits democràticament i que, per tant, les decisions que prenen són l'expressió de la voluntat dels seus veïns. No entraré a discernir, ara i ací, si els ajuntaments són o no jurídicament competents per a prendre tal decisió amb caràcter definitiu. Però el cert és que, ni la DGA, ni la Comarca, ni la majoria dels ajuntaments, ha demanat assessorament a cap institució amb reconeguda solvència en matèria onomàstica. En conseqüència, a l'hora de decidir, alguns ajuntaments s'han pronunciat basant-se solament en los criteris i les inclinacions personals. I, com ere d'esperar, el resultat no ha pogut ser més calamitós. Perquè, a més de la polèmica existent per l'ús de la lletra «ñ» en el cas de la Codonyera, alguns altres s'han decantat per grafiar el nom guiant-se únicament per la pronúncia. Traslladant-ho a un altre domini lingüístic, és com si els responsables municipals de Cádiz i de Granada, hagueren decidit que, a partir d'ara, les seues ciutats han de passar a dir-se oficialment Cai i Graná. Esclar que, de situacions com la present, sempre hi ha qui en trau profit. I ningú n'és responsable. Ja se sap: a riu revolt...

J.A. Carrévalo

Primera Trobada d'autors ebrencs, matarranyecs i franjolins

■ Carles Sancho

A Fontdespatla es va celebrar el 13 d'agost la Trobada d'autors ebrencs, matarranyecs i franjolins amb la col·laboració de la Penya del Corb, l'Associació Cultural del Matarranya, la Llibreria Serret i Iniciativa Cultural de la Franja. L'encontre va consistir en una taula redona que duia com a títol «Els autors, el món de l'edició i la distribució al Matarranya i a la Franja» i on hi van participar els escriptors: Alicia Estopiñá, Estrella Ramon, Francesca Aliern, Jesús M. Tibau, Juanjo Rovira, Silvestre Hernández i Vicent Pellicer, els editors: Núria Grau per Cossetània Edicions, Rafael Dalmau per Editorial Dalmau i Ramon Badia per Pagès Edicions, els promotors: Albert Pujol per Llibres Ebrencs i M. Carme Jiménez per l'Institut Ramon Muntaner i Octavi Serret per Llibreria Serret. La taula fou una trobada per a la reflexió i el debat de tots aquells que ens relacionem a través de la producció editorial. Els escriptors ens van

explicar el difícil i complicat camí fins la publicació del seu primer original que en la major part dels casos l'havien d'autofinanciar. Estrella Ramon, escriptora i pedagoga, argumentava que en el cas del llibre infantil la situació és excel·lent perquè els alumnes fins els 12 anys llegeixen molt però és en el pas a secundària on es perden per sempre molts lectors fidels fins a aquesta edat. Un cas ben singular és el del valencià Juanjo Rovira que és a la vegada escriptor i editor dels seus llibres. Els editors es lamentaven de la seua dificultat per competir amb les grans multinacionals del llibre. Rafael Dalmau assenyalava que per a ser viable el llibre adscrit a un públic reduït calia sobretot encertar amb el tema escollit i el volum d'edició, per tal de reduir al màxim les despeses. Albert Pujol explicà l'encert que van tenir en organitzar a Móra d'Ebre la Fira del llibre ebrenç, una convocatòria que no veu perillar la seua continuïtat i que ha aconseguit un

gran èxit en apropar el llibre al públic. La distribució és un altre dels problemes que s'ha de resoldre—segons Octavi Serret—els llibres han d'arribar a tot el territori, no només a les grans ciutats. La Llibreria Serret de Vall-de-roures va ser considerada, per la majoria dels assistents, com un model a seguir en la venda i promoció del llibre: fòrum literari, presentacions de les novetats, assistència a fires, signatures de llibres... Després de la taula redona es va oferir als assistents una degustació de productes i vins del Matarranya.

Malgrat totes aquestes dificultats apuntades cal seguir apostant pel llibre adscrit al territori, que dóna oportunitats als nous escriptors, a les petites editorials, a la promoció des de les entitats i al llibreter que s'identifica amb el seu producte. Només des de la concurrència d'aquests factors podem fer possible la viabilitat dels nostres llibres i el progressiu augment del nombre de lectors.

Comencem les classes de català!

- ✿ Matarranya
- ✿ Alcanyís
- ✿ Baix Aragó - Casp

➔ Si estàs interessat en apuntar-te o vols més informació pots trucar al 978 851521 o escriure a secretaria@ascuma.com

El Matarranya es troba a Arenys de Lledó

■ M.D. Gimeno / C. Sancho

RICARD SOLANA

Presentació del llibre de Pere Navarro, *Aproximació geolingüística als parlars del Matarranya*

Els passats 4, 5 i 6 d'agost, l'Associació Cultural del Matarranya (Ascuma) va celebrar la seua trobada anual a Arenys de Lledó amb una sèrie d'actes molt variats i per a totes les edats.

El divendres dia 4 es va inaugurar l'exposició «Desideri Lombarte: Ataüllar el món del Molinar», sobre la vida i obra de l'escriptor pena-rogí.

La Pepa Nogués va dirigir primer uns tallers didàctics basats en l'exposició per als xiquets, i el mateix dia a la nit la va presentar als adults. A la nit se va fer una sessió de cinema en català.

L'endemà, dissabte 5, el primer acte també va ser per als xiquets, la fira de jocs «Flòstics Lúdics», que oferien jocs d'habilitat, tradicionals i

gegants al Poliesportiu del poble. A continuació es va presentar la segona exposició, «La llengua catalana a l'Aragó», amb explicacions de la Mercè Gimeno, qui en un to molt didàctic va anar explicant les diverses parts: l'origen i evolució del català a la Franja, els seus trets distintius, els estudiosos més significatius, la literatura tradicional i la literatura d'autor, l'ensenyament de la llengua, la seua presència social i la situació oficial.

L'acte següent, una taula redona sobre el tractament de la llengua catalana a l'Estatut d'Aragó, va ser el que va aplegar més gent, entre la qual hi havia molts socis de l'Ascuma. José Miguel Vallés, director del diari *La Comarca*, va conduir les intervencions dels polítics dels diversos partits amb representació a la comarca matarranyenca i va moderar el posterior debat amb el públic,

molt animat.

A la nit, socis i veïns d'Arenys van compartir un sopar de germanor al Poliesportiu. La part lúdica la van completar un concert del grup *Temps al temps*, format per jòvens de la zona que musiquen poemes de diversos autors locals, i un correfoc amb el Ball de Diablers de Pradrip pels carrers del poble.

El tercer dia, diumenge 6, al saló del cine, el professor Artur Quintana va presentar el llibre *Aproximació geolingüística als parlars del Matarranya*, editat per l'Ascuma, de Pere Navarro, professor de la Universitat Rovira i Virgili de Tarragona. El llibre, com indica el seu títol, és un suggerent estudi inicial que convoca a un aprofundiment per part de nous estudiosos; hi destaquen els seus mapes lingüístics, on es repassa la morfologia i diversos camps lèxics, que permeten comparar les diferents parles locals.

L'últim acte, un concert de guitarra i veu per part de Sergio i Raquel Esteve, de Calaceit, que van interpretar versions de cançons famoses, des de boleiros a cantautors i pop internacional. Un aperitiu ofert per l'Associació Cultural «Lo Galeró», la qual va col·laborar amb l'Ascuma en l'organització dels actes, va tancar la 16 Trobada Cultural del Matarranya.

Durant tots els dies, una parada de llibres i CDs editats per l'Ascuma va estar a la disposició dels assistents. En resum, aquesta setena edició confirma la consolidació de la trobada, que és una bona ocasió per als socis de reunir-se i intercanviar idees i també d'obrir-se al públic donant a conèixer la seua important tasca cultural i de defensa de la llengua.

TAULA REDONA: LA LLENGUA CATALANA EN EL NOU ESTATUT D'ARAGÓ

L'acte més esperat de la Trobada d'enguany va ser la taula redona sobre el tractament de la llengua catalana al nou estatut aragonès que va comptar amb la presència de tots els grups parlamentaris aragonesos representats a les Corts— excepte IU— i José Miguel Vallés, director de *La Comarca*, va ser el moderador. En la primera intervenció es va veure la divisió entre els partits que estaven a favor de l'estatut i la CHA que el rebutjava entre altres qüestions perquè no es denominaven pel seu nom les tres llengües aragoneses: castellà, català i aragonès—segons el parlamentari Jesús Juste—. Ens sorprengué que tots els partits estessen d'acord que el que es parla al Matarranya, al Mesquí i al Bergantes fos denominat català i que a l'Aragó només es parlaven tres llengües. El diputat José Ramón Ibáñez del PSOE reconeixia que el seu partit havia incomplert el compromís electoral en no haver aprovat la Llei de Llengües i que en el nou estatut s'havia preferit rebaixar el text per arribar a un acord amb la major part dels grups polítics aragonesos per resultar aquest més consensuat. El practicisme és essencial quan es governa, segons el representant socialista. Francisco Esteve, alcalde de Pena-roja pel PAR, argumentava que si la Llei de Llengües no arriba prompte potser siga massa tard i, quan arribe, la llengua s'haga perdut definitivament. Miguel Navarro parlamentari del PP, després de disculpar-se per no poder parlar en català, tot un gest, i d'anomenar com a català la nostra llengua va matisar que el seu partit donava llibertat als seus militants per altres denominacions com xapurriau. El debat posterior amb la participació del públic assistent que omplia la sala fou molt intens. Sobretot les crítiques anaven adreçades als representants del PSOE per l'incompliment de les promeses electorals respecte les llengües minoritàries aragoneses. Si amb Marcel·lí Iglesias, catalanoparlant, com a president del govern aragonès no aconseguim valorar la llengua... Què hem d'esperar?

La impressió del públic era que amb el nou Estatut d'Aragó s'havia perdut una gran oportunitat per a donar a les dos llengües minoritàries l'oportunitat d'una necessària cooficialitat a través d'una cada vegada més urgent Llei de Llengües que mai arriba i, tal com va anar el debat, tenim la impressió, tan de bo que ens equivoquem, que tardarà en arribar.

Ha mort Ramon Saura, lo Ciego de Mont-roig, un gran transmissor de la música tradicional del Matarranya

■ Carles Sancho

Aquest primer de setembre ens va deixar, als 83 anys d'edat, Ramon Saura Segarra, més conegut pel *Ciego de Mont-roig* o com *Ramon lo Ciego*. És, molt possiblement, l'últim músic tradicional que havia acompanyat, durant les últimes dècades, els principals actes festius a la seua vila i a les poblacions properes: balls de plaça, romeries, plegues, rondes, casaments, menjades... On interpretava un ampli repertori de músiques populars i tradicionals del Matarranya i de tot arreu. Els balls recuperats a Mont-roig del *Moixó de Montpeller* i de *l'Avena* es deuen, en gran manera, a Ramon. La falta de la vista no era cap obstacle per acompanyar sempre la seua veu amb la guitarra o l'acordió que tocava d'oïda i que suaument acari-

ciava amb els dits hàbils i àgils de les seues mans. L'acompanyament musical es completava magníficament amb una entonada veu molt personal i potent i rica en matisos, a través de la qual exterioritzava els seus sentiments.

Aquests últims anys va rebre homenatges i el reconeixement del seu treball per part dels mont-roigins. L'Associació Cultural Sucarrats el va anomenar soci d'honor de l'entitat, van dedicar-li un emotiu homenatge i la revista local *Plana Rasa* un número monogràfic. L'Ajuntament, en inaugurar el nou alberg de la Consolació, el dedicà al músic cec: Alberg Ramon Saura Segarra. Tots aquests reconeixements es van fer, molt encertadament, quan Ramon, degut a l'avançada edat, ja feia anys que havia

Homenatge a Ramon Saura l'abril de 2002

perdut el seu anterior protagonisme. L'emoció, l'agraïment i la felicitat del bo del Ramon va ser immensa en cada un d'aquests actes.

El més sincer agraïment a l'entrançable Ciego de Mont-roig perquè va contribuir de manera especial a recuperar materials musicals i festius força interessants que vam incloure al *Cançoner del Moli-*

nar i per al recull de literatura popular de Mont-roig que properament publicarà el nostre amic José Antonio Carrévalo. Per tot això Ramon reviurà eternament i serà recordat a través de la seua música que és i serà publicada i interpretada per altres músics gràcies a la seua aportació a l'extens cançoner tradicional matarranyenc.

Primera trobada entre associacions culturals dels dos Mont-roig

■ J. A. Carrévalo

El passat 26 d'agost va tenir lloc, a Mont-roig del Matarranya, la primera trobada entre les juntes de l'Associació Cultural Muntanya Roja de Mont-roig del Camp i l'Associació Cultural Sucarrats. Fa uns mesos, aquestes associacions es van comunicar la mútua voluntat d'establir lligams, a partir, inicialment, del fet que les dues poblacions comparteixen un mateix nom.

La jornada va ser molt intensa. Fetes les presentacions de rigor, la van encetar amb la visita al santuari de la Mare de Déu de la Consolació; la pujada a la Mola, per a veure les restes del castell i per a poder admirar des d'allí la grandiosa perspectiva que abraça els Ports, des del Montsagre d'Horta fins a la serra de Sant Marc, a Sorita, i també la serra Palomita, allà per l'Anglesola

i Cantavella.

A continuació van baixar fins al pou de la Vila, una edificació del s. XVIII que, per les seues característiques, recorda les construccions de l'època àrab. Durant el dinar de germanor, mont-roigencs i mont-roigins van tindre ocasió de confraternitzar mentre parlaven dels seus projectes i de les seues inquietuds. I, en acabat, les dues associacions es van intercanviar les respectives produccions editorials. El dinar el van poder pair amb una visita turístico-cultural pels carrers del poble, amb detinguda visita als diferents monuments: els portals de les antigues murades, les murades pròpiament dites, les cases destacades, les amagades restes gòtiques de l'església, i la casa de la Vila, amb l'antiga presó i la llonja, en el marc de la plaça de Dalt;

sense oblidar els múltiples i deliciosos racons de la geografia mont-roigina. I la jornada va concloure amb la recepció en la seu de l'Associació Cultural Sucarrats, acompanyada d'un berenar-sopar amb productes del Matarranya i de les comarques limítrofes, i una espontània festa, amb intruments de corda i molta gresca, al voltant d'un bon calmant, que va acabar ben entrada la nit.

Va ser una jornada de convivència, magnífica i ben aprofitada, en la que, mont-roigencs i mont-roigins van poder constatar que són moltes les coses que els uneixen, entre les quals, com a més destacades, una mateixa llengua i una mateixa cultura. I els mont-roigins van prometre tornar la visita pròximament, per a continuar estrenyent els llaços entre les dues poblacions.

Entrevista a Carme Mesalles, excoordinadora del Seminari Permanent del Català

■ Carme Massaguer

Conversem amb la Carme Mesalles. Mestra especialista en anglès, el seu nom està indefectiblement lligat a l'ensenyament del català a la Franja i a les ja clàssiques escoles d'Estiu de la Franja que aquest setembre han acomplert la seua X^a edició. Durant els darrers anys ha treballat com a assessora de català i polivalent al Centre de Professorat i Recursos de Fraga. Aquest curs torna a les aules del Col·legi Públic Miguel Servet de Fraga on participarà al projecte d'Ensenyament bilingüe d'aquest centre. És moment de fer un balanç de la seua tasca durant aquests darrers anys de dedicació a aquesta matèria.

Pregunta. Carme, què vol dir això de polivalent?

Resposta. Vol dir que a banda de coordinar el Seminari Permanent de Català i d'organitzar cada any l'Escola d'Estiu, em toca fer-me càrrec de cursos de qualsevol matèria, encara que miro de reservar-me els d'anglès o els que tenen a veure amb les Belles Arts, per formació i afició personals. També m'ocupo d'atendre i coordinar les biblioteques escolars.

P. Explica'ns què és el Seminari Permanent de Català.

R. El SPC integra tot el professorat de català que exerceix en els centres de les comarques catalanoparlants d'Aragó i té com principal objectiu la formació del professorat que imparteix l'assignatura tant en l'educació infantil com en l'educació primària i secundària, així com la coordinació de l'assignatura a nivell de tot Aragó.

Ens trobem quatre o cinc camins cada curs amb una agenda ajustadíssima, ja que pretenem oferir formació i

informació, facilitar l'intercanvi de material didàctic, donar a conèixer nous materials, dinamitzar intercanvis escolars i col·laborar amb el Projecte d'Animació Cultural a les escoles de la Franja.

P. I funciona?

R. El Seminari resulta força útil, però hi noto cert desencís. Jo l'atribueixo a les diferents realitats amb què es troba cada professor o professora allà on exerceix, al fet que la majoria d'aquestes persones no saben si tindran continuïtat l'any següent. El Seminari, però, es fa en hores lectives i dona crèdits de formació.

P. Com valoren els ja vint-i-dos anys d'ensenyament del català? Quants docents hi ha implicats actualment en l'ensenyament de la llengua catalana? A quants alumnes s'arriba?

R. La valoració és positiva perquè l'alumnat ha anat en augment. Actualment cursen l'assignatura de català 3.905 alumnes, que representa el 85% de la població escolar de les nostres comarques. La repartició, però, és desigual per comarques (encara queden centres sense ensenyament del català al Mesquí), així com el nombre d'hores que s'imparteixen, que poden variar d'una a tres hores setmanals. Sovint les hores de català queden a «les puntes» de l'horari i això, que es veu com un càstig, dissuadeix alguns possibles alumnes de cursar el català o hi han de renunciar forçosament aquells que depenen del transport. A més, hi ha cursos que queden sense professorat, com passa a 1r i 2n d'ESO quan, per petició de les famílies, aquests dos cursos continuen fent-se en el mateix centre de primària en lloc de passar a fer-los al centre de secundària corresponent. Els alumnes del Ma-

tarranya que passen a Alcanyís queden sense ser atesos en català, mentre que a Graus sí que poden cursar el català els alumnes procedents de Benavarri. Els docents són 35, que se senten poc valorats pels seus companys de feina i diuen que en les poques hores i mal repartides que poden ensenyar català tot just els ve per a parlar del folklore, i no diguem per a cobrir tots els continguts que contempla el currículum. Tampoc sempre

hi ha departament propi de català en els diversos IES.

P. Fa unes setmanes, el claustre d'un IES de Fraga rebutjava la proposta d'impartir dues assignatures en català en el centre. Què és el que no devia anar bé?

R. Quan al CEIP Miguel Servet de Fraga es va començar a impartir una assignatura en català, Coneixement del medi, va ser fruit de la implicació de tot un equip. Hi havia hagut diverses conferències sobre «Les llengües a l'escola» amb Miquel Siguan com a ponent més destacat, va haver-hi certa sensibilització i es va presentar un projecte dins del programa d'Innovació Educativa, que anava avalat per la direcció del centre, el professorat implicat i l'associació de mares i pares. El Consell Escolar hi va donar llum verda i el curs que ve els xiquets i xiquetes beneficiats ja faran 5è.

P. Llei de llengües a banda, quines millores creus que s'haurien d'introduir de manera més immediata en l'ensenyament del català a l'Aragó?

R. La millora ha d'anar per

l'ensenyament bilingüe, és a dir, cap a l'ensenyament d'assignatures en català. Els alumnes mateixos es queixen que no se senten segurs escrivint en català, que no tenen prou rodatge. Aquest desequilibri s'hauria de corregir. Ara bé, ha d'haver-hi una implicació clara de l'administració i fer un bon màrqueting.

P. Ara fa poques setmanes, el Baix Cinca va dispensar un homenatge a Jesús Moncada en què hi van treballar diferents associacions i que vau coordinar des del mateix CPR. Ens pots explicar com va anar?

R. En general estem contents, però la resposta de la gent de Fraga i comarca va ser irregular i ens hauria agradat arribar a més gent i a un públic més ampli i divers.

P. Què prepareu per a la propera Escola d'Estiu?

R. Entre els temes que es barallaven per enguany hi havia un taller de lectura i escriptura o de tradicions i costums, però finalment ens hem decantat per «Un món de música», que inclourà potser també la poesia.

17a CONVOCATÒRIA DE BEQUES D'INVESTIGACIÓ AMANDA LLEVOT

L'Institut d'Estudis del Baix Cinca- IEA convoca aquest concurs amb dues seccions: una general i una altra per als escolars (segon cicle de secundària, batxillerat o cicles formatius del Baix Cinca), encara que amb el mateix objectiu d'investigar sobre temes que tinguin el marc de referència al Baix Cinca.

Per a la categoria general, el projecte de treball tindrà un màxim de 5 fulls a doble espai i s'haurà de lliurar abans del 25 d'octubre de 2006. Hi ha una única beca de 600 euros, la qual es farà efectiva quan s'hagi lliurat el treball becat, en paper i gravat en CD o DVD, abans del 15 de novembre de 2007. Tant el projecte com el treball poden ser redactats en castellà o en català.

Per a la categoria escolar, hi ha dues beques de 180 euros cadascuna, i la participació pot ser en grup o individual, sota la direcció d'un professor del centre escolar. Els projectes de treball s'hauran de presentar abans del 25 d'octubre de 2006, i el jurat farà pública la seva decisió abans del 6 de novembre de 2006. Els dos treballs becats tindran un termini de realització fins al 30 de juny de 2007. Es lliurarà una còpia del treball en paper i l'altra gravada en CD o DVD. Tant el projecte com el treball poden ser redactats en castellà o en català.

Per a més informació o enviament de projectes i treballs:

INSTITUT D'ESTUDIS DEL BAIX CINCA – IEA
17a CONVOCATÒRIA BEQUES D'INVESTIGACIÓ
«AMANDA LLEVOT»
Apartat 116
22520 Fraga (Baix Cinca)

ESTAMPES RIBERENQUES

«Missing»

■ **Marta Canales**

Durant uns dies molts fragatins hem estat amb el cor compungit. No vèiem el Canal 33, i en el seu lloc hi havia una cosa estranya: la Sexta. Què ha passat amb el 33? I ara, com podrem veure l'Àgora, Thalassa i De llibres? La veritat, jo, el National Geographic, no, però aquests i tant que sí! Però Déu deu existir, perquè de cop i volta, al cap de dies i queixes a qui pertoca, miracle: al número quatre del comandament a distància hi sortia la gent coneguda en la llengua coneguda, la pròpia. I TV3 encara aguanta, hi era.

Quina felicitat, totalment desangoixada, alliberada, lleugera... havia recuperat un referent mediàtic de la meva cultura, un mitja on la premsa rosa espanyola no existeix, on la literatura és una realitat, on el debat sobre política, que no polític, pot ser vist sense que el telespectador mori de vergonya aliena (encara que pensant que els hi paguem el sou, potser és una mica pròpia)... i en mig de tota aquesta quimera, reapareix a la meva vida el Víctor,

de la mà del Ferran.

El Víctor Alexandre, exercint d'ell mateix, que prou costa..., em fa una pregunta: «TV3 a traïció. Televisió de Catalunya o d'Espanya?». Ja hi som. Víctor, si us plau, ara no, que acabo de recuperar-me d'un ensurt traumàtic. Però ell, amb el seu llibre al carrer, i amb un pròleg amb el seu segell personal, em deixa caure: «La involució experimentada per TV3 d'un temps ençà ha estat espectacular. En donen fe les nombroses queixes que dia a dia apareixen als diaris denunciant la seva progressiva descatanització i l'abandonament de la idea per la qual va ser creada: disposar d'una televisió pública que reflecteixi els valors que ens configuren com a poble, dotar la llengua catalana d'un espai que garanteixi la seva presència en un àmbit dominat abassegadorament per l'espanyola i crear consciència de pertinença a una comunitat nacional diferenciada. Aquests principis, els mateixos que els de totes les televisions públiques d'arreu del món, han desaparegut. Aquella emissora que el 10 de setembre de 1983 vam veure néixer amb llàgrimes als ulls ja no existeix». Víctor, t'he de dir una cosa: tens raó i gràcies per fer-me atarrar. La felicitat és relativa. Serà allò de què tot depèn de com i des d'on es miri...

Roman Roda, president de la Comarca del Matarranya

«Los Ports de Beseit han de caminar»

LUIS RAJADELL

El president de la Comarca del Matarranya, Roman Roda, del PSOE, al seu despatx

Lo Govern d'Aragó va entregar el Premi de Medi Ambient d'Aragó 2006 a la Comarca del Matarranya per «les accions realitzades el 2005 involucrant-se activament amb recursos econòmics propis en els equipaments i accions dirigides a la prevenció i defensa d'incendis forestals, així com la seua important tasca en la recollida selectiva d'envasos a la Comarca». Va rebre el Premi el president de la Comarca del Matarranya, Roman Roda –exalcalde i actualment regidor de Pena-roja de Tastavins pel PSOE–, en un acte celebrat el passat 5 de juny a Saragossa.

Pregunta. Per què creu que el Govern d'Aragó li ha concedit a la Comarca del Matarranya el Premi de Medi Ambient d'Aragó 2006 en la categoria d'Administració Local?

Resposta. El Matarranya s'ha esforçat al màxim en la preservació del medi ambient dins de les competències de la Comarca.

P. Quines actuacions s'han fet dins d'este camp?

R. Hem posat en funcionament en un any la recollida selectiva d'envasos i hem ampliat a tots els pobles la recollida de paper i cartró. Hem desenvolupat una campanya de sensibilització per a la població i el comerç –distribuïnt gratuïtament bosses de paper entre les tendes, per exemple– sobre el tractament i reciclatge de residus urbans i la protecció del medi ambient. A més hem treballat en la prevenció dels incendis forestals. Des de fa tres anys tenim un conveni amb la DGA i la Diputació Provincial per millorar els equipaments de prevenció i lluita contra el foc. Hem dotat a tots els municipis d'un hidrant de càrrega ràpida i hem

adquirit maquinària per a treballs preventius. Tot això demostra la sensibilització de la comarca.

P. En matèria de reciclatge és pot dir que és una comarca pionera?

R. Pel que fa a una zona rural, sí, i això que aquí els costos són molt més elevats per la dispersió de la població.

P. On es reciclen els envasos –de plàstic i metall– recollits?

R. Es reciclen a Tarragona. L'empresa recicladora ha felicitat a la població de la comarca pel bé que classifique estos residus domèstics. Això evidència la concienciació de la ciutadania.

P. Quins altres projectes té la Comarca en matèria de residus urbans?

R. Hem tret una línia d'ajuts a tots els pobles per a crear un «punt net» on puguem concentrar-se residus de gran volum com algunes enrunes o electrodomèstics.

P. A què creu que es deu la concienciació veïnal sobre protecció del medi ambient?

R. Per la part que ens toca com a administració comarcal, intentem desenvolupar una competència nostra, el medi ambient. Per a constatar l'implicació de la població val un exemple: el contracte amb l'empresa de reciclatge d'envasos preveia un volum de quilos per habitant que s'ha superat.

P. Quina importància té el medi ambient en el creixement turístic de la comarca?

R. Jo crec que influeix decisivament. Estem a una zona de natura verge, un element que cada dia és més buscat pel turisme. Tenim per davant un repte molt delicat: buscar l'equilibri entre la conservació de la natura i el desenvolupament turístic, que contribueix a mantenir la població comarcal.

P. Com es poden compatibilitzar aquestes dues prioritats?

R. La sensibilitat comarcal és màxima. A més, la DGA prepara unes directrius urbanístiques comarcals, com s'ha fet al Pirineu. Són mecanismes per a planificar el creixement i que no s'ens en vagi de mare. També es preparen directrius urbanístiques per al Maestrat, la Serra d'Albarracín i Gúdar-Javalambre. Són uns documents que marquen les línies a seguir en matèria urbanística. Per exemple, centren el creixement urbanístic entorn als nuclis urbans.

P. Al costat del turisme de certa qualitat apareixen habitualment projectes que presenten inconvenients ambientals, com els camps de golf o les urbanitzacions. Quina és la seua postura respecte a aquests projectes si algun dia s'arriben a plantejar?

cap a la declaració de Parc Natural»

R. Són projectes que avui per avui no estan sobre la taula. S'en va parlar d'ells al voltant d'un projecte hípic, però allò s'ha aparcat. Sí que és veritat que el Matarranya està a l'ull de l'huracà, és una zona molt pròxima a Catalunya i València en la que este tipus de projectes poden apareixer qual-sevol dia. Si arriben a plantejar-se s'hauran d'estudiar molt detingudament i s'hauran d'implicar en la seua autorització o denegació moltes administracions. Són, a més, projectes associats; al costat dels camps de golf venen les urbanitzacions.

«Encara no hi ha projectes de grans urbanitzacions al Matarranya, però arribaran»

P. Si algún dia arrive a la comarca un projecte d'urbanització independent dels nuclis urbans, quina serà la postura de la Comarca?

R. És una qüestió que encara no s'ha debatut. Però en tot cas serem molt sensibles a una proposta d'este tipus. Crec que la resposta no l'haurie de donar un ajuntament pel seu compte sinó que hauria de ser compartida per totes les administracions.

P. Una de les iniciatives més novedoses de la Comarca que vinculen turisme i medi ambient és el manual de bones pràctiques ambientals que es reparteix entre els visitants.

R. Juntament amb la campanya de concienciació de la població i el comerç sobre reciclatge i conservació del

medi ambient, se va editar un manual de bona conducta per als turistes, amb consells bàsics com no fer foc al bosc o tirar la brossa als contenidors.

P. Una de les darreres polèmiques sobre conservació de l'entorn ha girat al voltant de la proliferació pel camp de cases de fusta prefabricades.

R. Vista la possibilitat de que aquesta tècnica edificatoria anare a més, la Comarca va acordar en un ple controlar este tipus de construccions, que no poden proliferar sense control.

P. En materia de protecció paisatgística, la Comarca va optar fa temps per una mesura pionera, renunciar a la instal·lació de parcs eòlics, molt de moda per tot el país.

R. El ple de la Comarca ho va aprovar per unanimitat fa més d'un any i cap alcalde se n'ha desdit des de llavors. Considerem que si hem fet una aposta pel turisme, l'hem de mantenir amb totes les seues conseqüències fins al final, encara que hi ha algun alcalde que es posa nerviós al veure la proliferació de parcs eòlics per tot arreu. Encara que la Comarca no té competència en autoritzar estes instal·lacions, va haver-hi un acord que es respectat pels alcaldes com un pacte entre cavallers.

P. La càrrega ramadera, sobre tot de porcí, i la conseqüent producció de purins és un risc mediambiental?

R. El problema ambiental derivat de l'elevada cabanya porcina, afortunadament o desafortunadament, va a menys perquè la cabanya està estabilitzada o va a la baixa. He sigut alcalde d'un poble ramader, estic implicat dins d'aquest sector i sóc molt sensible a la situació. Crec que la gestió del purín ha millorat molt i els

ramaders estan cada dia més concienciats sobre la necessitat de millorar la gestió. Tot i això, serie interessant, i encara no s'ha descartat, crear una planta de tractament per a eliminar l'excés de purins i evitar problemes de contaminació i de mals olors.

«Tots els alcaldes de la comarca van renunciar a la instal·lació de parcs eòlics per preservar el nostre paisatge»

P. Quina és la principal amenaça per al medi ambient comarcal?

R. La més preocupant, sobre tot a l'estiu, són els incendis forestals, per això posem tots els mitjans per a prevenir-los. Des de la Comarca promovem, a través de la Taula del Sénia —que aglutina a administracions dels ports de Morella (Castelló)— regular l'accés al Port, una iniciativa que pot contribuir a la prevenció. Tot i les mesures adoptades, jo recomano als que siguen creients que posin veles als sants per demanar l'ajuda divina contra els focs.

P. El conseller de Medi Ambient de la DGA, Alfredo Boné, va dir fa unes setmanes a Vall-de-roures que els Ports de Beseit s'han de protegir i que si no es fa des d'Aragó es farà des de la Unió Europea. Què creu que s'haurie de fer al respecte?

R. Los Ports de Beseit limiten amb los Ports de Tortosa (Tarragona), que són Parc Natural, i amb la Tinença

(Castelló), que també està protegida i que a la llarga serà també Parc Natural. O seguim el mateix camí per natros mateixos o mos imposaran la regulació des de fora, i llavors el canvi encara serà més traumàtic. O ho fem o mos ho faran.

P. Los Ports de Beseit han de encaminar-se cap a un Parc Natural?

R. Crec que sí. Pel que veiem al voltant, aquesta és la perspectiva més factible. A més, les zones que podrien entrar al futur Parc ja són LIC (Lloc d'Interés Comunitari) o ZEPA (Zona d'Especial Protecció per a les Aus), dos catalogacions que ja suposen protecció encara que no ho paregue.

P. El pantà de la Freixneda, una obra que ha centrat el debat medi ambiental al Matarranya durant anys, està definitivament descartat?

R. Pareix que sí. Però los que coneixem la comarca veiem que els afluents del Matarranya són un secarral a l'estiu. O regulem aigua o s'hipotequen moltes possibilitats de desenvolupament.

P. És partidari de la regulació del Tastavins?

R. Sí perquè és imprescindible. L'aigua que es beu a la conca del Tastavins procedeix de pous perquè no hi ha altra alternativa degut a la manca de regulació. Però cal tenir present que un pantà mig buit fa més mala vista que un riu sec. En lloc de fer grans pantans, valdria més construir embassaments més menuts repartits pel territori i de menys impacte ambiental.

Lluís Rajadell

L'ababol

Ara fa un any, Josep Galan em va demanar que el substituís en la columna habitual en aquestes pàgines, i li vaig dir que d'acord, temporalment, mentre es posava més fort. Aquesta conversa la vam tenir a la terrassa del Casanova, a Fraga, a mitjans de setembre. Va ser l'últim camí que vam parlar. Dies després, l'Hèctor Moret, el Francesc Ricart i jo el vam anar a veure a l'Arnau, però ell ja només dormia, sedat. L'endemà, a primera hora del matí, em van comunicar que ens havia deixat.

Ara fa un any, vaig fer una promesa, i no l'havia complert fins ara. Espero que no m'ho tingue en compte, no en tenia ganes.

Ben aviat s'encetaran els actes d'homenatge a la memòria de Josep, a la tasca que va fer per les nostres terres, que eren seues. Tan endins les portava que hi va invertir el munt d'energia en canviar el que no li agradava, en recuperar allò que es perdia, i ara el recordo en una terrassa de Benavarri una tarda de primavera *no es pot dir llimpio!*, havia d'haver una altra paraula en la memòria d'algú, i relatava com entre els escrits de les germanes Bean havia trobat *esclarit, esclarit! esclarit!* Parlava amb totes les exclamacions d'un nen que ha ensopegat en la pedra filosofal. Era així com estimava la seua terra i la seua gent.

Aviat s'encetaran els actes d'homenatge, deia, i, tanmateix, no li podrem dedicar el millor de tots. Ho sento, Josep, aquests socialistes tenen coses millor a pensar que fer-nos sentir aragonesos de veritat.

Ja em disculpareu que aquestes línies siguin tan íntimes.

Susanna Barquín

Les jornades de l'Observatori, gènesi d'una esmena

■ Marta Canales. ACPV-Casal Jaume I de Fraga

MARTA CANALES

Els passats 26 i 27 de maig van tenir lloc a Fraga les jornades anuals de l'Observatori de la Llengua Catalana, entitat de la qual el Casal Jaume I en forma part. Amb un programa fonamentat en la situació sociolingüística i jurídica del nostre territori, es van abordar qüestions claus sobre la llengua, vinculades directament al procés de reforma estatutària a l'Aragó.

Amb la participació de persones de la Franja rellevants en les diferents àrees de tractament lingüístic, es van posar sobre la taula valoracions i anàlisis sobre la llengua en l'ensenyament – participant la Carme Mesalles i en Ramon Sistac –, l'ús social de la llengua, dinamitzacions socials en català, marc jurídic autonòmic, estatal i europeu – amb el Juli Pallarol com a ponent –, o iniciatives per la llengua des de l'administració local – amb els representants polítics Josep Antoni Chauvell i Alfredo Sancho –.

Una de les taules cabdals va ser la que van fer membres del servei jurídic de l'Observatori, analitzant la Carta Europea de Llengües Regionals o Minoritàries. Aquesta Carta, ratificada pel govern espanyol i en vigor per a Espanya des de l'agost del 2001, és vinculant, formant part de l'ordenament

jurídic espanyol. El seu compliment pressuposa per a l'estat la construcció d'un nou marc jurídic, on s'impulsi el respecte, el coneixement i l'ús de la pluralitat lingüística, amb un afegit: es demana explícitament la protecció i l'impuls del català a l'Aragó, considerant la situació del català a la Franja com a «molt crítica».

Amb aquest antecedents, es fa molt difícil fer una lectura en positiu de la reforma estatutària aragonesa.

Les associacions que ens hem implicat directament en aquest procés de reforma (ACPV – Casal Jaume I de Fraga, Associació Cultural del Matarranya, Centre d'Estudis Ribagorçans, Institut d'Estudis del Baix Cinca i L'Ateneu del Baix Cinca), hem tramés als diferents grups parlamentaris aragonesos, a través del President de les Corts, la nostra proposta d'esmena a l'article 8è, el qual recull els continguts lingüístics. La nostra esmena proposa l'oficialitat del català i de l'aragonès, enteses com a llengües pròpies del territori; el seu ús amb caràcter general i preeminent a l'administració, i una llei de Corts que reguli la política lingüística.

També recollim una esmena a la disposició transitòria, dient que, fins que no existeixi

aquesta llei de llengües, s'apliquin els preceptes de la Carta Europea de Llengües Regionals o Minoritàries.

Avui per avui, ja tenim un nou estatut remès a Madrid, on s'aprovarà durant el primer quadrimestre del 2007. Un nou estatut, que amb una proposta conjunta d'article 8è de tots els partits excepte la Chunta Aragonesista, queda resumit en què les llengües són un element del patrimoni cultural, equiparan tota l'estona les llengües amb les modalitats lingüístiques, i que una llei de Corts establirà (en futur, i ja coneixem la sinonímia, per a alguns, entre futurible i entelèquia. Portem dues legislatures patint-ho...) les zones d'ús predominant, regularà els drets d'utilització, promourà la protecció, ensenyament, promoció...

En resum, un nou estatut per al segle XXI que continua sense garantir l'oficialitat i prometent una llei de llengües. Com podem veure, les promeses del segle passat continuen sent el futur que alguns volen que tinguem. Però hi ha una cosa certa, no és el futur que jo vull, per tant, com a catalano-parlant i demòcrata, tinc mecanismes per aconseguir que les coses canviïn. Bon vent i barca nova... avís a navegants.

L'aragonès, una mort anunciada

La XIII Trobada d'Escriptors al Pirineu va tractar la situació de risc en què es troba la parla aragonesa

■ Aina Mercader

La tranquil·litat de Bellver de Cerdanya acostuma a trencar-se només per les invasions turístiques dels dies festius. Aquest estiu, però, va rebre una nova incursió: la més gran concentració d'escriptors per metre quadrat de la comarca, a causa de la Trobada d'Escriptors al Pirineu, que organitza des de fa 13 anys el Grup d'Estudis de Llengua i Literatura de Ponent i del Pirineu i el Consell de Cultura de les Valls d'Àneu.

Després de la trobada de l'any passat amb els escriptors bascos, de la qual n'ha quedat el recull *Lauburu* (Proa), enguany va ser el torn de barrejar autors catalans i aragonesos, però deixant al marge la polèmica de l'art de la Franja. No se'n va dir ni una paraula.

Els catalans convidats (Carme Riera, Vicent Usó, Marta Alòs) han descobert que la seva llen-

gua de creació potser no està tan malament com pensaven. Els aragonesos, encapçalats per Francho Nagore (cap visible del Consello d'a Fabla Aragonesa) va pujar l'autoestima a tots: «Nosaltres tenim una literatura molt xiqueta i amb molt pocs autors; haurem de prendre nota de Catalunya per millorar la situació de la nostra parla».

La llengua aragonesa, ignorada pel govern d'Aragó, està, segons el mateix Nagore, «en un estat de malaltia terminal, a punt de desaparèixer». Resulta que hi ha unes 30.000 persones que la parlen, prop de 30 escriptors, 3 editorials i 4 professors que la imparteixen com a activitat extraescolar. A més d'aquestes xifres tan minses, no hi ha cap normativa que reguli la llengua i, per tant, cada autor escriu amb el dialecte d'on és.

Quan al reconeixement polí-

RICARD SOLANA

Paisatge del Pirineu des de Roda d'Isàvena

tic d'aquesta llengua, Nagore no és gaire optimista: «La reforma estatutària del juny no ha tingut en compte ni l'aragonès ni el català, que es parlen al territori, cosa que no ens dóna gaire marge».

La mort anunciada d'aquesta llengua i d'aquesta manera de veure el món –més rural que

urbana– pot servir d'inspiració per als contes que ompliran el proper llibre de relats.

En aquesta crònica d'una mort anunciada, tot són pistes perquè la resta dels organitzadors de la comissió catalana –Xavier Macià, Ferran Rella, Pep Coll– i els escriptors convidats donin forma al seu relat.

TOT ENSENYANT LES DENTS

Diumenge

■ Ramon Sistac

Diumenges a la tarda i jo tan trist.

Diumenges a la tarda, neguits.

El nas a la finestra quan els vidres ploraven llàgrimes de boirim

Una imatge de tristesa, la que ens evoca la lletra d'esta cançó del grup de Perpinyà *Blues de Picolat*, mestres del blues. Tristesa de la infantesa, tristesa de dia de mal temps. Tristesa, en definitiva, de diumenge. Tristesa que se'n arrapa a la pell ja d'infants i s'hi manté al llarg dels anys: exactament igual ara que quan portàvem pantalons curts, o aquells horribles *leotardos* de les nenes. Els diumenges a la tarda són un final de cicle curt fruit del llarg *weekend* de la «setmana anglesa». Potser qui fa festa només diumenges tan sols experimenta eixa sensació atàvica i agredolça a última hora; no ho sé pas. Però jo, encara que tinga l'expectativa d'un dilluns esplendorós treballant en allò que m'agrada, o viatjant, o amb un tiberi programat... no deixo indefectiblement de veure en els vidres, diumenges a la tarda, llàgrimes de boirim.

Tan sols hi ha una excepció: l'estiu, durant les vacances que,

en el meu cas i com a professor que sóc, continuen coincidint amb les escolars; igual com quan era xiquet. En el període estival els diumenges es desdibuixen i passen desapercebuts. Fins i tot, si tot va com ha d'anar, acabes perdent la percepció dels dies de la setmana. Normalment viatjo amb els trastes de treballar i, durant l'estiu, ja siga al poble o a qualsevol altre indret, no acabo mai de desconnectar de la feina. I tanmateix experimento la sensació agradable que no hi ha diumenges, i ja em compensa prou. Un plaer que sol anar-se'n en orris per Sant Ramon, la tristíssima diada del meu sant, quan cal començar una altra vegada a preparar-se la cartera d'anar a «cole», igual que feia gairebé ja en fa una cinquantena (per bé que aleshores no em calia anar-hi unes setmanes abans que la canalla, i el curs començava a l'octubre o gairebé). Un daltabaix que coincideix amb les mères més madures, amb els primers pebrassos i rovellons als serrats més obacs, amb l'olor de la confitura casolana...

Al setembre els dies són més curts, però encara hi sol fer força calor. Tanmateix, hom comença a intuir-hi ben aviat la tardaó, eixa època dolça (la *primavera d'hivern*) que en el nostre país és bellíssima, amb l'esclat de colors ocres i castanys contrastats amb el verd de les primeres pluges importants (ai!), i l'embafament de sentors terreres i boscanes. El temps beneït dels fruits del bosc i de la carn de cacera; per a mi, sens dubte, l'estació més bonica de tot el cicle anyal. Bellesa mediatitzada, any rere any, pel regust amarg dels diumenges retrobats (i pels quilos de més posats a l'estiu).

Sobre el Carlisme

Sota el títol «El Carlisme. Llums sobre un passat amagat» la Caixa de Tarragona, amb motiu de complir-se el dos-cents aniversari del naixement del general Ramon Cabrera i Griñó, ha organitzat una interessant exposició amb peces i amb una abundant col·lecció de documents referents a les nostres terres.

L'Associació Cultural del Matarranya també s'ha sumat a aquest esdeveniment amb l'organització de diversos actes. Un d'ells es va realitzar a la vila de Beseit el passat 23 de setembre amb una taula rodona, per cert, d'un gran interès, on hi van participar els historiadors, Josep Sánchez Cervelló, Pedro Rújula, Núria Sauch i el que subscriu aquestes ratlles.

El Carlisme sempre ha estat present a les nostres terres. Sovint la gent explica anècdotes i fets relacionats amb el general Cabrera i d'altres aspectes de les tres guerres carlistes. Malgrat aquest interès i coneixement popular els estudis històrics universitaris sobre carlisme encara estan molt endarrerits. Els liberals durant molts anys han imposat la seva visió. Naturalment és la visió dels guanyadors i això no es correspon de cap manera amb la realitat. Per sort, des de fa un cert temps, han aparegut una sèrie d'historiadors que d'una manera molt més objectiva ens intenten apropar el que fou aquest món.

El dos-cents aniversari del naixement de Cabrera és una bona ocasió per donar a conèixer aquesta nova visió. Com és obvi els carlistes no foren tan dolents com els pinten els estudis liberals ni tan bons com escriuen els seus partidaris.

Joaquim Montclús

L'esperit de Joaquim Maurín torna a Bonansa

Organitzat pel CeRib i amb la presència del president del Govern d'Aragó, més de 100 persones assistiren a l'homenatge al fundador del POUM

■ Carles Barrull

CARLES BARRULL

Homenatge a Joaquim Maurín a la plaça Major de Bonansa

L'acte, organitzat pel CeRib, i presentat pel president del Govern d'Aragó, analitzà la trajectòria política i cultural del polític ribagorçà.

El passat dissabte 26 d'agost a la Plaça Major de Bonansa s'omplí de gom a gom per escoltar la conferència «Maurín, el POUM i el món rural» a càrrec de l'historiador de la Universitat de Barcelona, Pelai Pagès, dins del curs d'història «70 anys. Ribagorça a la història» que mes rera mes realitza el Centre d'Estudis Ribagorçans (CERIB), i que en aquest cas comptava amb el suport de l'Ajuntament de Bonansa i del seu alcalde. Tot i que aquest no hi va poder assistir a darrera hora, fou representat pel President del Govern.

Més de 80 persones s'instal·laren davant la Casa natal de Joaquim Maurín, presidint la taula presidencial la placa commemorativa d'un home-

natge i la foto del polític ribagorçà. L'acte, presentat pel president del Govern d'Aragó, l'Excm. Sr. Marcelino Iglesias, originari també de Bonansa, comptà amb la presència del president del CERIB, D. José Miguel Pesqué Lecina i de l'historiador Ferran Sánchez Agustí que moderà la taula i aportà algunes dades al debat posterior.

L'acte, realitzat sempre en la llengua pròpia d'una part dels ribagorçans i del propi Maurín, és a dir la llengua catalana, analitzà la trajectòria humana, cultural i política d'aquest insigne polític i intel·lectual ribagorçà que nascut a Bonansa el 1896 i es veié obligat a exiliar-se després de la Guerra Civil i de patir uns anys de presó. Morí a Nova York el 1973. Tant el president del Govern com Pelai Pagès donaren diverses pinzellades de la vida de Maurín.

El debat posterior amb el públic se centrà en discernir termes populars però no sempre ben emprats com república o democràcia (als anys 30), la bibliografia existent sobre Joaquim Maurín o les relacions entre Estat Català i el POUM, entre d'altres, a més de conèixer la realitat d'un polític originari de la Ribagorça, fet al que tantes poques vegades es fa al·lusió en el seu bagatge personal.

Com ve sent ja costum en aquestes jornades, l'acte acabà amb un refrigeri ofertat pels organitzadors.

El proper debat serà a la localitat de Fonç (Cinca Mitjà) el proper 22 de setembre amb una xerrada sobre «L'evolució dels fronts realitzada per l'historiador José María Azpiroz i moderada per l'historiador, president del CERIB i Tècnic de cultura de la DPHU, José Miguel Pesqué.

La impossible senyalització bilingüe al *Baix Aragó*

■ M.D. Gimeno

A falta d'una Llei de Llengües autonòmica a l'Aragó, s'han dictat disposicions d'àmbit comarcal que recullen tant l'esperit de la disposició final segona de la *Ley del Patrimonio Cultural Aragonès* (1999) com les demandes lingüístiques de ciutadans individuals i de diversos col·lectius. Este és lo cas de la Llei de comarcalització de la *Comarca del Bajo Aragón* (3 maig 2002, llei 10/2002), la qual va decidir designar la comarca de forma exclusiva en castellà si bé va establir los noms catalans dels seus ajuntaments «bilingües»; tots ells hi apareixen escrits correctament tant en català com en castellà, llevat del de la Sorollera, que apareix a la llei només amb lo topònim castellà de La Cerollera.

Com que les qüestions administratives van a poc a poc, no ha estat fins ara, any 2006, que s'ha iniciat la «nova» senyalització. Però tot i el manament legal, les noves senyals solament inclouen noms en castellà, amb l'excepció de tres pobles: La Cerollera/la Sorollera, Aguaviva/Aiguaiva (que ha inclòs la denominació en la parla local) i Belmonte del Mezquín/Bellmun [sic] de Mesquí (és a dir, en català incorrecte, ja que hi falta la -t final). Als anteriors pobles s'hi pot afegir La Ginebrosa, que apareix amb un sol nom, però com que coincidix gràficament en ambdós llengües, cada ú pot pensar que està escrit en la llengua de la seua preferència i imaginar la diferent pronunciació. Curiosament, l'únic poble oblidat per la mencionada Llei de comarcalització és també l'únic que té lo seu cartell escrit en un català correcte.

Què passa amb la resta de la comarca catalanòfona? La Codonyera, la Torre (de Vilella) i la Canyada de Bèric? Los

responsables comarcals afirmen que han rebut queixes d'ajuntaments a les institucions comarcals per fer servir los noms catalans correctes, i la comarca les defensa amb l'argument de què s'ha de respectar la «voluntat» del poble manifestada en acord plenari, de manera que considera les decisions municipals per damunt de la seua pròpia llei! En sentit contrari, també s'han produït queixes pel incompliment de la llei comarcal; a una petició particular sobre els rètols de la Codonyera la senyora Cristina Jarque, cap de premsa del Consell comarcal, lo passat 19 de juliol responia: «El motivo de que aparezca el nombre únicamente en castellano es que el ayuntamiento ha manifestado que es esa su voluntad, y además la ha expresado mediante acuerdo plenario. Lo mismo exactamente ha ocurrido con la localidad de Torrevelilla. En las poblaciones donde no se identifican con otro nombre han preferido dejar el castellano».

Què hauria passat si un Ajuntament haguera decidit de posar només lo nom en català? O en català correcte i en castellà incorrecte (p.e. Velmonte del Mezquino)? O –posant-mos més absurds– en una exòtica transcripció dels topònims en caràcters grecs, ciríl·lics o àrabs? Jo imagino noves fogueres inquisitorials cremant cartells o una més moderna guerra de esprais.

Una nota de premsa emesa l'11 de juliol per l'al·ludida cap de premsa, amb el títol «Esta semana concluyen los trabajos para instalar la señalización turística en el Bajo Aragón», indicava amb poca precisió: «Especial atención merecen los pueblos bilingües que presentan su nombre en castellano, así como la denominación empleada en su loca-

lidad». A una pregunta del director d'esta revista, *Temps de Franja*, el dia 18 de juliol a propòsit de la clara omisió del nom de la llengua autòctona, Jarque manifestava: «Me parece muy bien que tú tengas muy claro que lo que se habla en tu pueblo es catalán, pero como no compartes contigo ese criterio todos los bilingües prefiero no meterme en ese jardín. Antes que tener que disculparme con unos o con otros, prefiero no decantarme por ninguna postura, porque además, no es a mi [sic] a quien corresponde. [...] tengo muchos amigos catalano parlantes [sic], unos aseguran que hablan catalán, mientras otros afirman que es chapurriau, y además no consideran despectiva esta palabra».

Uns dies més tard, el dia 5 d'agost a Arenys de Lledó, amb motiu de la taula redona sobre el tractament del català a l'Estatut aragonès, el president de la mateixa comarca, Sr. Víctor Angosto, tenia més clar que la seua cap de premsa que a la zona del Mesquí es parlava català i explicava, de forma molt realista, la poca consciència lingüística i casos de rebuig del català que ell observava entre bona part dels ciutadans baixaragonesos. Però no feia cap propòsit de fer respectar la llei comarcal sobre toponímia i es preguntava si era missió dels polítics la de fer pedagogia per tal de fer entendre la defensa de la llengua autòctona; com que la pregunta era retòrica, Angosto no va oferir cap resposta concreta.

En resum, mentre es fan protestes de prudència, s'està actuant de manera inconscient, negligent i poc rigorosa, ja que ningú pregunta a qui s'ha de preguntar: els tècnics en la

JM GRACIA

matèria, com se fa en qualsevol altre àmbit de la vida pública. Per posar algun exemple, les autoritats sol·liciten l'assessorament del heraldistes quan s'ha de confeccionar un escut, dels metges per les campanyes de vacunació o de prevenció de malalties i dels geòlegs per determinar l'estat d'un terreny abans d'actuar sobre ell. Se'ls demana un informe professional i es creu en ell; a ningú mitjanament responsable se li acut sotmetre casos com estos a un acord municipal plenari.

Però en qüestions lingüístiques ningú consulta els filòlegs, que no tenim res a dir al món real fora de les nostres classes o investigacions; i el que és més greu, oblidant l'evidència acadèmica, molts encara ara gosen rebutjar ex *cathedra* la denominació de «català» a la llengua a la Franja o amb la mateixa rotunditat se refugien en ambigüitats. Així va passant inexorable el temps... Confio que hi haurà un moment en què es demanarà amb tota la raó no únicament uns miserables cartells bilingües amb el nom de les nostres viles sinó també totes les altres informacions escrites als espais públics baixaragonesos.

Celebrat el II Congrés de l'Aragonès Trescant per camins gens fàcils

■ A. Quintana

Chuntos por l'Aragonès, un grup de treball on han participat la quasi totalitat de les associacions que treballen per l'aragonès, ha anat preparant durant més d'un any el II Congrés de l'Aragonès, celebrat a Saragossa i a Osca dels dies 13 a 15 del juliol proppassat. El camí per a arribar-hi no ha estat gens fàcil. Tot i que tothom que treballa per la llengua aragonesa va ser cridat a participar en el Congrés, alguns no hi han volgut participar, com ara la Societat de Lingüística Aragonesa o els professors del departament d'Hispaniques de la Universitat de Saragossa. I hi ha hagut també qui després d'haver-s'hi adherit, ja iniciat el Congrés se n'ha fet enrera. Per altra part l'objectiu bàsic del Congrés era la creació de l'Acadèmia de la Llengua Aragonesa, i no gaires dies abans de començar el Congrés es va comunicar oficialment als organitzadors que no es podia registrar una associació amb el nom d'Acadèmia, ja que això és ara potestat exclusiva del Govern d'Aragó. Malgrat tot el Govern ha tingut el bon sentit de participar en el II Congrés, oferint ajut econòmic i la pròpia seu per als actes celebrats a Saragossa, i participant-hi no només protocolàriament, que no és poc, sinó també a través dels discursos del vice-conseller de Cultura i Educació, Juan José Vázquez. A Osca ha ajudat especialment al bon èxit del Congrés la Diputació, l'Ajuntament i l'Institut d'Estudis Altaragonesos.

El Congrés es va estructurar en tres grans blocs: un primer de sis ponències, altament instructives, sobre els processos de normativització de totes les llengües d'Espanya per representants de les respectives acadèmies, amb la sola excepció, com no hauria de ser natu-

ral, de la de la llengua castellana. Aquest bloc es va cloure per una ponència sobre la situació de l'aragonès dins el conjunt de les llengües romàniques, on el ponent Michael Metzeltin, de l'Acadèmia Austríaca de Ciències, va evidenciar un cop més que l'aragonès no és un patués del castellà sinó una llengua romànica independent, cosa que tothom sap, però que alguns segueixen fent veure que ho ignoren. Un altre bloc era format per diverses comunicacions lliures sobre temes relacionats amb la llengua aragonesa i la seua normativització sobretot. De cara a la normalització de la llengua cal destacar la comunicació d'en Natxo Sorolla amb dades força fiables de la difícil situació de l'aragonès i en especial de la seua transmissió generacional. Ambdós blocs feien d'esplèndid marc als actes d'aprovació dels Estatuts de l'Acadèmia d'a Luenga Aragonesa primer i seguidament dels primers membres numeraris de l'Acadèmia per part dels congressistes constituïts en assemblea. Finalment hi va haver un acte d'agraïment a totes les institucions que han treballat per fer possible el Congrés, així com les salutacions a l'acadèmia de la Llengua Aragonesa, acabada de fundar, per part de les personalitats convidades, la majoria en nom de les acadèmies i altres institucions que representaven, com ara en Ramon Sistac per l'Institut d'Estudis Catalans i jo mateix per la ICF. El rector de la Universitat de Saragossa, Felipe Pétriz va cloure el Congrés anunciant la propera creació d'una càtedra d'aragonès a la seua universitat. Si aquesta càtedra esdevingués realitat podria significar un cert nombre de

Acte de clausura del Congrés

professionals dedicats exclusivament a la investigació i a l'ensenyament universitari de la llengua i la literatura aragonesa on fins ara només hi ha un tractament marginal –gairebé només cursos de dialectologia– d'aquesta llengua. Seria també la primera càtedra d'aragonès que mai s'haja creat, no ja a l'Aragó, sinó a tot el món.

La nova Acadèmia d'a Luenga Aragonesa s'enfronta ja des de la seua creació amb tot un seguit de problemes. El nom per començar: oficialment no es pot anomenar Acadèmia. Cal doncs, especialment per a poder entrar en el registre d'associacions, crear-li un altre nom, que pot ser «Chuntos por l'Aragonès» o una cosa semblant. Tanmateix aquest nom només figurarà a efectes formals de cara a l'administració i fiscals sobretot, altrament, especialment de cara al públic en general, s'anomenarà «Acadèmia de l'Aragonès». És un ball a la corda fluixa, però pot anar. Hi ha també el secessionisme de la Societat de Lingüística Aragonesa i, encara pitjor, l'inhibicionisme dels hispanistes de la Universitat de Saragossa i el

seu àmbit d'influències, així com les defeccions o semidefeccions d'última hora de l'Institut d'Estudis Altaragonesos i de gent del Consello d'a Fabla Aragonesa com ara Francho Nagore i Chusé I. Nabarro, entre altres. Tot això no hauria de ser cap gran obstacle si el Govern d'Aragó volgués adoptar –després de més de vint anys de pensar-s'ho– una actitud decidida per la normativització de l'aragonès, si més no, fent el que calga perquè l'actual Acadèmia de la Llengua Aragonesa, amb un o altre canvi, acabe convertint-se en un organisme plenament reconegut. Penseu que el Govern de la Mancomunitat de Catalunya, sota la direcció d'en Prat de la Riba, amb moltíssim menys poder que el Govern d'Aragó, va aconseguir, ja fa cent anys, en ben poc de temps excel·lents resultats en la normativització de la llengua catalana. L'actitud favorable del Govern d'Aragó tant en l'ajut al II Congrés, com en el seu desenvolupament, permeten creure que tot plegat no quedarà en una efímera i esplèndida trobada.

GALERIA DE PERSONATGES

Jesús Pallarés, dibuixant i fotògraf

«M'agrada passejar pels camins matarranyencs»

■ A. Quintana

Nascut el 1957 a la Codonyera, al Mesquí, on manté casa, Jesús Pallarés compagina amb prou sort la feina de cada dia al Centre d'Investigació i Tecnologia Agroalimentària de la DGA a Saragossa amb el seu amor a la natura i a la comarca que coneix fins al darrer detall. Amb els germans José Antonio i Jesús Celma ha treballat al club fotogràfic Foti-Clu des que es va fundar el 1996 a la Codonyera fins a la dissolució el 2004, amb nombroses exposicions, en algun temps de periodicitat mensual, sobre el paisatge, la flora i la fauna, l'arquitectura popular, els vells oficis, els vestits antics, etc., contribuint així a la conscienciació de la població del seu lloc sobre el valor del medi físic

i cultural propis. Val la pena indicar que els peus de les fotos del Foti-Club eren en català, cosa que a altres llocs ja es veu com a natural, però que a la Codonyera encara és novetat –recordeu que la Codonyera és de les poques localitats de la Franja on no hi ha cap ensenyament de la llengua pròpia. Com a fotògraf i autor de treballs sobre la natura participa també en diversos llibres: a *La Codoñera en su historia* i *La línea del cielo*, i altres més, i obté molt de ressò amb el calendari nudista del 2005 *Descubre la Olivera*. El Pallarés dibuixant segueix una temàtica molt semblant a la que fa servir en la fotografia, centrant-se en el paisatge i l'etnografia del Mesquí, en especial al seu

monumental. *Recuerdos del lloc*. En altres obres, com a *L'ombra*. *La sombra* emprén camins més oberts a la fantasia. Ha participat com a il·lustrador de diferents llibres, com ara en el poemari *Fets i temps de la Codonyera* de J.M. Gràcia, publicat el 2005, i amb aquest mateix escriptor té en premsa un recull de dibuixos de totes les ermites del Matarranya: *Si les pedres parlaren*. Jesús Pallarés és home d'una activitat constant i ben feta, i un gran seguidor de camins matarranyencs.

CRÒNIQUES TAGARINES

Notes del natural: la Ranzilla

■ Esteve Betrià

En altres ocasions ja he mostrat per escrit un cert interès pel lèxic que emprem per descriure el patrimoni natural de les nostres comarques. Ara voldria iniciar una sèrie de textos a propòsit dels noms que reben als nostres pobles alguns animals (zoònims) i plantes (fitònims). Avui en concret em centraré en un zoònim que serveix per designar un insecte que popularment, a partir de la seua morfologia, s'associà al mosquit comú: la ranzilla.

'Ranzilla' és el nom que li donem al Poble a un petit insecte inofensiu en forma de mosquit minúscul que carrega en espessos eixams l'atmosfera dels capvespres i de les nits dels estius mequinensans. Encara ara recordo com el meu nebot Manel separava escrupolosament els bocins de la blanca clara dels ous estrelats que sopava, acompanyats d'un bon pam de salsitxa d'elaboració local, les nits estiuenques si pel que fos hi havia anat a parar algun exemplar de ranzilla. No cal dir que cada maití havia de torçar l'hule de la taula del menjador per desfer-nos dels 'cadàvers' de ranzilla que s'havien anat dipositant durant la nit. I encara ara ho he de fer. Ara bé, no recordo que al Poble vell n'hi haguessen –suposo que sí perquè sinó no tindríem el nom–, potser perquè la família vivia al darrer carrer, serra del castell amunt, de l'antiga vila, prou lluny de les aigües de l'Ebre i del

Segre on devien de reproduir-se les ancestrals ranzilles.

Un zoònim, 'ranzilla', de clares ressonàncies mossàrabs que sembla estar relacionat, formalment, amb el 'rantell' que enregistren els diccionaris generals com a simple sinònim de mosquit i que els grans diccionaris etimològics i geolingüístics catalans assenyalen com a zoònim propi del nord-est de Catalunya (Alt i Baix Empordà, Pla de l'Estany, la Garrotxa, el Gironès, etc.), sovint amb variants diverses: 'randell', 'rampell', 'rinxola', caracteritzat per tenir una picada dolorosa, o com em deien al Baix Empordà referint-se a la 'rinxola': 'mosquit petit que pica fort, que més aviat mossega'.

Al sud del territori català –Terres de l'Ebre i País Valencià–, el zoònim que trobem per referir-se a un mosquit petit que o bé no pica o que té picada molesta però no gaire dolorosa és 'rendilla', forma que, en les nostres comarques documenta en Miquel Blanc a Calaceit, n'Olga Cubells a la Palma d'Ebre i Francesc Mestre, a Tortosa (encara que aquí la 'rendilla' és mosquit petit, però que pica fort); i les variants 'rampella' i 'rantella' –en ambdós casos es tracta d'un mosquit que, com la ranzilla mequinensana, vola a eixams–, 'rantelleta'. Sens dubte, aquestes formes meridionals estan relacionades amb la 'ranzilla' mequinensana.

Mentre que en el cas del rantell (i variants) septentrional gairebé sempre és descrit com a petit mosquit de picada forta i dolorosa, en el cas de la rantella (i variants) meridional no s'hi fa gaire referència a la picada d'aquest insecte sinó al fet que vola a eixams.

No cal dir que qualsevol informació o documentació addicional per part dels lectors serà molt ben rebuda, i agraïda. Unes dades que em podeu fer arribar a l'adreça electrònica hmoret@wanadoo.es

Al país de les prunes i les oques

■ Carme Messeguer

Més enllà dels Països Catalans hi ha uns països occitans, que s'estenen des de Bordeu a les valls alpines del Piemont i des de la Vall d'Aran a Llemotges.

Occitans i occitanes procedents de les cinc regions dialectals –Gascunya, el Llemosí, Llenguadoc, Provença i les valls alpines– s'apleguen cada any en l'Escola Occitana d'Estiu, que enguany arribava a la seua 32a edició.

L'Escola Occitana d'Estiu es desenvolupa al llarg d'una setmana d'agost a Vilanova d'Olt (l'Agenès) i inclou cursos dels diferents dialectes occitans a diferents nivells, així com classes monogràfiques que aborden aspectes concrets

d'història, llengua o cultura occitanes. A més, s'ofereixen tallers de cuina, cant i dansa; una calandreta per atendre la gent més petita i una llibreria on remenar tant com es vol. Tot això salpebrat amb cants i danses que sorgeixen espontàniament pels passadissos de l'escola o a la cua del menjador, on, per cert, es practica una deliciosa gastronomia «de fusió». Hi ha també excursions alternatives (passejada fluvial per l'Olt, visita al Museu del fetge-gras, a factories de producció de prunes seques, etc.). Els vespres hi ha vetlla o dansa, sempre seguides per interminables sessions de balls tradicionals. Les diverses acti-

vitats tenen lloc en un ambient d'immersió absolut en occità, on la llengua no és tan sols objecte d'estudi sinó principalment vehicle de comunicació i d'intercanvi. Cal dir que enguany les persones assistents a l'EOE van celebrar la declaració d'oficialitat, arran del nou Estatut, de la llengua occitana a tot Catalunya.

La presència catalana sempre és important a l'EOE, representada per membres del Cercle d'Agermanament Occitano-Català (CAOC), que presideix l'incombustible Enric Garriga. Aquesta associació, amb seu a Barcelona i a Pàmies, promou el coneixement mutu i l'intercanvi de les cultures catalana i occitana

amb activitats ben variades, entre les quals destaquen els cursos de llengua i cultura occitanes, el concurs de Dictada en occità, els viatges a diferents indrets d'Occitània, la participació en l'Aplec dels Focs de Sant Joan a Montsegur, la pujada al Coll de Salau, la participació en la Felibrejada del Perigord, l'organització de festes occitanes, la recepció d'alumnes de la Calandreta a Catalunya, etc.

Des de fa dos anys hi ha també una Escola Occitana d'Hivern, amb seu variable i que es desenvolupa al voltant de les vacances de Nadal. La d'enguany està en preparació. Per a més informació www.caoc.cat.

SOM D'EIXE MÓN

Notícies d'estiu (o, poseu-hi, de Saidí)

■ Francesc Ricart

Ja se sap que mai no plou a gust de tothom. El que és refotut és que no ploque. Aquí, però, no patiu que no tractaré del temps. Vull dir que, quan a notícies, un estiu dona per molt i, segons com ens ho mirem, no en traus res. Una hora em sentia il·luminat amb un bé de déu de coses noticiables i, de seguida, les llançava a la paperera. Per exemple, un dia ensopegava amb la notícia que una televisió nova organitzava un *karaoke* al Cegonyer de Fraga i m'adonava que no sabia com tractar-la. Era una còpia de *Cantamania*, el programa vergonyant de TV3? Es tractava d'una bona obra al servei de..., de què? Per cert que no era gens original i, si no, fixeuvos que l'últim *TdeF* ja se m'havia avançat amb la informació d'una «Escala en Hi-Fi a Saidí» que ve a ser el mateix (bé, allò era una versió d'origen televisiu, de quan la vida era en blanc i negre). Un altre dia una notícia aparentment amable em cridava l'atenció: de Fraga eixien els bombers que enviava la Generalitat de Catalunya per a col·laborar en l'extinció dels focs endèmics d'aquest estiu a Galícia; això ho llegia en un *diari del dia* i, en un diari en espanyol de nom *mundial*, hi llegia un titular espectacular: «Catalunya, l'última a l'hora de solidaritzar-se amb Galícia». Què hi farem! Més endavant, un altre exabrupte de l'ex-ministre José Bono m'ha tingut entretingut: la criatura ha relacionat, poeta com és, l'independentisme amb el càncer. M'ho repenso, però, i no dedico ni un mot més al senyor JB, no fos cas que es torne a esfuriar la mateixa gent de l'altre camí, quan fa pocs

números en vaig fer una menció fugaç.

Més teca: Saidí també ha estat un lloc periodístic aquest estiu per coses més reals i, quan això s'esdevé en els nostres pobles, ja pots comptar que serà per cap cosa gaire bona: primer els abocaments tòxics de la planta de tractaments de residus animals; després l'acusació d'haver tret el cartell de *Reservat el dret d'admissió* per al sopar de la festa Major davant la demanda de persones que volien sopar però que no tenien prou pedigrí saidinenc.

Aquest apuntador, en canvi, no va parar esment a la marabunta assedegada dels que van okupar els Monegres per obra i gràcia de la convocatòria *Monegros Desert Festival*, sens dubte, una de les notícies procedents del nostre *country*. Per cert, parlant d'americanades, m'ha frapat molt una fotografia de la notícia més desgraciada i llarga de l'estiu: la de la pancarta *Made in USA*, la *vau veure?*, presidint unes runes dantesques al Líban, resultat dels atacs israelians. Tot plegat, per pensar en tanta cosa americana que pot arribar a presidir les nostres vides.

Amb tot, allò més noticiable de ca nostra va esdevenir a l'inici de l'estiu, quan les associacions de la Franja es van comprometre a fer pressions davant les instàncies més elevades de l'Estat per denunciar la negació de la notícia més esperada: la declaració de l'oficialitat del català a l'Estatut d'Aragó.

Això últim lliga amb la frase que acaba la columna de Joan Solà al suplement de Cultura del diari *Avui*, aparegut en tornar de les vacances: «Als ciutadans que lluitem per aquesta llengua el govern ens hauria de dir, amb fets, si vol o no vol que perdre». És clar que el Doctor Solà no es refereix a l'Aragó, però, no em negareu (lluïtadors o simples pagadors de quota d'una associació de la Franja) que el govern aragonès s'ho pot ben atribuir. Joan Solà deixava anar la frase a partir d'una reflexió que li provocava *Cantamania* que és un programa televi... Però si això ja ho he escrit!

El regidor de Cultura i «el cafè per a tots»

■ Júlia Pérez

Llegint el darrer número de *TDF*, observo com hi ha una entrevista que m'ha sorprès molt, que és la realitzada al regidor de Cultura de l'Ajuntament de Fraga, en Miguel Luis Lapeña Cregenzán. Sorprèn moltíssim com una publicació com *TdF* editada per la ICF on entre d'altres col·lectius es troba l'IEBC, publicita un polític que en termes culturals fa un cafè per a tots i demostra poques contemplacions per la llengua i la cultura locals de Fraga i de la Franja. Tot i que a l'article fa diverses referències al català i que va signar un Manifest el passat mes de juny demanant la cooficialitat de l'aragonès i del català a l'Estatut, la resolució de les subvencions locals en matèria de cultura que ha concedit l'Ajuntament fragatí no contempla, ni de lluny, aquesta predisposició per a la llengua. De fet, el que ha fet la corporació municipal de la capital del Baix Cinca és administrar una quantitat de diners per a cultura subvencionant a totes les agrupacions sense tenir en compte un mínim de rigor científic i cultural. De les subvencions atorgades a associacions catalanoparlants que realitzen activitats a Fraga com són els Casals Jaume I i l'IEBC, la suma és igual a la subvenció atorgada a els «Amigos de Fraga» i el seu aragonès-oriental o fragatí. De fet, per a la corporació municipal, cada llengua ha de tenir la mateixa quantia pressupostària, no vagi a ser que els altres s'enfadin. Poc importa, llavors el reconeixement científic, cultural i universitari de determinades entitats; ni la cultureta d'anar per casa i les simpaties político-ideològiques ultradretanes de l'altre, perquè el que ha de primar és el «buen talante», hereu de la

transició.

Entenc que aquest bon senyor, com tots els representants polítics de la Franja, sigui quina sigui la seva filiació política, puguin actuar així, davant la inexistència d'un marc legal lingüístic, però ni amb les reiterades promeses electorals i parlamentàries formulades pel president aragonès per a tramitar una Llei de Llengües, ni amb la Reforma estatutària ningú protesta. Tothom calla. I si no preguntem o preguntemos: quants regidors i alcaldes s'han queixat als secretaris provincials, regionals, al cap del seu grup parlamentari a les Corts d'Aragó? CAP!!!!. Algú ho farà amb el seu grup parlamentari a Madrid?. Molt em temo que NINGÚ, no sigui que si li expedienti per defensar uns posicionaments que el propi Govern espanyol a l'any 2001, en temps d'Aznar, va ratificar i es va comprometre a defensar la Carta Europea de Llengües Minoritàries, fins ara paper mullat. Bé, m'equivoco, hi va haver al 2005 catorze càrrecs electes del PAR, velles glòries de la Llitera i el Cinca, molt properes a la ultradretana FACAQO que SÍ que es van queixar perquè NO volien una Llei de Llengües, però NINGÚ ni del seu partit, ni del PSOE, CHA, IU o PP va sortir per a criticar tot això, i un cop més...SILENCI, que el silenci afavoreix la desmemòria i l'oblit, i si s'oblida tot el tema lingüístic, doncs, molt millor, tant de bo que s'oblidessin de parlar i escriure en català a la Franja.

Davant tot aquest panorama NO PUC COMPRENDRE, la constant predisposició i sometiment del moviment associatiu de la Franja vers la classe política i els governants quant aquests ens han portat enganxats, una vegada si i una altra

Seu de les Corts d'Aragó a Saragossa

també com a mínim durant set anys, o millor dit, portem més de vint anys de MENTIDES POLÍTIQUES!!!!. Se'ls pregunta als diputats regionals possibles solucions i callen, se li formula la proposta i l'escrit al grup parlamentari i no responen, vulnerant així el protocol i la legislació que ells van aprovar; potser perquè estan més preocupats per les vacances o per cobrar a fi de mes, un sou que paguem entre tots, fins i tot els remitents de les cartes que no es dignen a contestar. Se suposa que respondran el proper any quan vulguin que els tornem a votar. Suposo que llavors tornarem a tenir promeses de Llei de Llengües: però

mentrestant callen, demostren poc respecte per les diferents entitats culturals i associatives i per la societat civil que treballa al territori, i només cada quatre anys es preocupen per ella. Pel que es veu, l'únic que els interessa és poder estar a la poltrona quatre anys més, i quatre més. No sé si la ICF exigirà a la classe política més respecte i coherència, més fets i activitats i menys paraules boniques, però el que estar clar és que SI ELS POLÍTIQS VOLEN RESPECTE, TAMBÉ HAN DE RESPECTAR ELLS ALS ALTRES I A L'HORA DE LEGISLAR, S'HA DE SABER ESCOLTAR I COMPLIR LES LLEIS.

SUBSCRIU-T'HI
978 85 15 21
tempsdefranja@telefonica.net

Detall de la porta principal de l'Església de Calaceit

RICARD SOLANA

Teruel al natural

